

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА

Людмила ГАЛЬОНКА,

методист ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Ольга КОВАЛЕНКО,

асистент вчителя Чернігівської спеціальної школи № 1 Чернігівської міської ради

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Повномасштабна війна в Україні стала викликом для всієї системи освіти, особливо - для її інклюзивного сегмента. Діти з особливими освітніми потребами належать до найуразливіших категорій населення, оскільки їхній розвиток, навчання та соціальна адаптація залежать від стабільності середовища, психологічної підтримки та постійної педагогічної уваги.

Війна порушила звичний хід освітнього процесу, призвела до вимушеної міграції сімей, руйнування шкіл, зниження доступності інклюзивно-ресурсних центрів і спеціальних закладів.

Згідно із Законом України «Про освіту» (ст. 19) та Законом України «Про повну загальну середню освіту», держава гарантує рівний доступ до якісної освіти для всіх дітей, у тому числі з особливими освітніми потребами (далі – ООП), незалежно від місця проживання та життєвих обставин. Проте в умовах бойових дій реалізація цих гарантій стає значно складнішою.

За даними UNICEF 2023 р., близько 5,3 мільйона українських дітей зазнали безпосереднього впливу війни. Для дітей з ООП ця ситуація ускладнюється специфічними потребами, що потребують постійної фахової допомоги, адаптованих програм і безпечного простору.

Наслідками воєнних дій для дітей з особливими освітніми потребами є:

- 1) емоційно-психологічна травма (страх, тривожність, дезорієнтація, посттравматичний стресовий розлад);
- 2) порушення навчальної діяльності (втрата доступу до занять, зміна педагогів, нестача спеціальних засобів);
- 3) погіршення здоров'я (переривання лікування або реабілітації);
- 4) соціальна ізоляція через евакуацію або втрату контактів із друзями й педагогами.

Як війна впливає на дітей з особливими освітніми потребами за категоріями труднощів?

Фізичні труднощі

Діти з порушеннями опорно-рухового апарату під час евакуації чи укриття часто стикаються з фізичними перешкодами. Руйнування архітектурної доступності, відсутність транспортних засобів для осіб із інвалідністю та переривання курсів фізичної терапії погіршують їхній стан.

За даними Міністерства освіти і науки України, у 2024 р. понад 30% шкіл не мають належних умов для пересування таких дітей в умовах воєнного стану.

Навчальні труднощі

Перехід на дистанційне навчання під час війни створив значні бар'єри для дітей із труднощами в навчанні. Багато хто з них не має стабільного інтернет-зв'язку, пристроїв або доступу до адаптованих матеріалів.

Відсутність очного контакту з учителем і асистентом ускладнює розуміння навчального матеріалу. Міністерство освіти і науки у наказі № 563 від 15.05.2023 року «Про затвердження методичних рекомендацій щодо окремих питань здобуття освіти в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні» рекомендує створювати індивідуальні програми навчання для таких учнів, однак їх практична реалізація не завжди можлива в умовах евакуації.

Інтелектуальні труднощі

Для дітей з інтелектуальними труднощами війна означає повну зміну звичного середовища. Вони болісно реагують на втрату рутини, зміну вчителів і школи, гучні звуки чи натовпи.

Функціональні труднощі (зорові, слухові)

Діти з порушенням зору або слуху під час воєнних дій зазнають особливих ризиків:

- не чують сигналів повітряної тривоги;
- не можуть орієнтуватися у незнайомому середовищі під час евакуації;
- втрачають доступ до спеціальних засобів комунікації (жестова мова, аудіопристрої, шрифт Брайля).

Соціоадаптаційні труднощі

Діти з розладами аутистичного спектра, емоційно-вольовими або поведінковими порушеннями надзвичайно чутливі до змін середовища. Вони можуть реагувати на сирени, гучні звуки чи скупчення людей панічними атаками, аутоагресією або відмовою від спілкування.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України № 957 від 21.09.2022 р. «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти», держава зобов'язана забезпечувати безпечні умови навчання для всіх дітей, у тому числі з сенсорними порушеннями, однак практичне виконання цієї норми в умовах обстрілів є складним.

Багато сімей втратили домівки або батьків, що призвело до вторинних соціоадаптаційних труднощів — соціальної ізоляції, депресії, втрати мотивації до навчання.

Педагоги та психологи відіграють ключову роль у подоланні наслідків війни для дітей з особливими освітніми потребами.

Основними напрямками роботи є:

1. Психологічна підтримка — надання кризових консультацій, впровадження програм психосоціальної реабілітації, арт- і казкотерапії.

2. Індивідуалізація освітнього процесу — розроблення індивідуальної програми розвитку з урахуванням умов воєнного стану.

3. Створення безпечного освітнього середовища — навіть онлайн: доброзичлива атмосфера, ритуали стабільності, зменшення інформаційного навантаження.

4. Залучення батьків і волонтерів до освітнього процесу як партнерів дитини.

5. Підготовка педагогів до роботи в умовах травматичного досвіду.

Як допомогти дитині з особливими освітніми потребами?

Під час війни діти часто зазнають стресу. Хоча не у всіх він призводить до психологічної травми, кожна дитина потребує турботи й підтримки. Найважливішу роль у цьому процесі відіграють батьки. Існують основні правила, які допомагають підтримати дитину в стресовій ситуації та сприяють відновленню її емоційної рівноваги.

Дотримання режиму дня

Прокидайтеся щоранку в один і той самий час, гратися в ігри з рідними та друзями, робити уроки, готувати обід, розмовляти після вечері в родинному колі, обійматися та співати — намагайтеся повернути те, що ви робили до війни, адже це допомагає дитині почуватися спокійніше і впевненіше. Якщо зараз ви не можете повернутися до свого звичного режиму дня, створіть нові ритуали — головне, щоб одні й ті самі дії повторювалися щодня в той самий час.

Обговорення тривожних подій

Такі розмови є дуже корисними для емоційного розвантаження. Після перебування в укритті, сигналів тривоги, звуків вибухів чи епізоду бойових дій проводьте невеликі сімейні бесіди. Такі розмови слід починати зі слів про те, що загроза минула («зараз ми в безпеці»). Скажіть, що це було важко, але дитина впоралася, і ви, батьки чи близькі дорослі (опікуни), пишаєтеся її силою. Підкресліть: те, що дитина пододала складнощі, допомогло й батькам. У проживанні критичних ситуацій через їхнє проговорювання важливо робити акцент не лише на почуттях та емоціях, а й на діях, які допомогли впоратися дитині й вашій родині. Щоб уникнути стану «фрагментації пам'яті» (це коли ми перестаємо пам'ятати послідовність дій під час травматичних подій), потрібно переказувати події та дії членів родини в цей час. Наприклад: «ми почули, що...», «ми пішли, було страшно, сумно, ми зробили це...». Якщо дитина готова, можна заохочувати її, переказувати події. При цьому важливо говорити, що «і мені, і тобі було страшно (сумно, тривожно, ми сердилися), але ми впоралися». Цей метод дозволяє дитині побачити, що її почуття збігаються із почуттями дорослих, що вона не сама, а також зняти емоційне напруження.

Створення нових ритуалів

Якщо ви переїхали або втратили можливість робити те, що було для вас із дитиною звичним, створіть нові ритуали. Це може бути читання вголос, вечірні обійми, спільні ігри, співи тощо. Спільні дії допоможуть дитині відчувати єдність і силу сім'ї.

Щоденне спілкування на різні теми

Спілкування потрібне кожному. Щоб дитина не почала ізольоватися, з нею треба говорити про речі, які стосуються її життя: про прогулянки, книги, фільми, ігри. Попросити навчити дорослих чогось, що в неї добре виходить. Це допоможе їй відчувати, що вам важливі її інтереси.

Підтримання емоційного зв'язку

Особливо зараз для дитини важлива емоційна близькість із батьками. Щоб зберігати її та зміцнювати, потрібно обіймати дитину, говорити, що ви її любите, хвалити її (за сміливість, за витримку, за вміння, які демонструє дитина), грати з нею, смішити, розділяти з нею емоції. Наприклад, спитайте в дитини, як саме вона відчуває, що мама й тато її люблять. Зазвичай діти висловлюють найбільш прийнятний на цей момент варіант. Якщо вона не відповідає, запропонуйте таку вправу-гру: візьміть іграшку, скажіть, що іграшка засмучена, і запропонуйте дитині втішити її. Дивіться на дії дитини — саме таких дій від вас потребує і вона. Важливо пам'ятати, що діти, які пережили травматичний досвід, не завжди люблять обійматися й можуть уникати тілесних контактів. Тому слід запитувати дитину, чи можна її пригорнути.

Звернення до психолога

Не зволікайте зі зверненням до спеціаліста за психологічною допомогою, якщо дитина постійно пригнічена чи агресивна, уникає активності, спілкування з однолітками, втратила апетит і нормальний сон.

Сенсорні ігри в які можна грати з дитиною з розладами аутичного спектра, щоб вона заспокоїлася (в умовах війни).

Нові чуттєві враження можна дати дитині за допомогою таких ігор, як:

«Змішуємо фарби». Фарби різних кольорів змішуються для отримання нових кольорів і відтінків;

«Частування для ляльок». Ляльки та інші іграшки сидять за столом, а перед ними стоїть «частування»: склянки з водою певного кольору (червоний – для імітації вишневого соку, білий – молока, або ж можна використовувати справжні напої). У процесі гри можна використовувати різні сюжети (день народження, кафе), вчитися рахувати «гостей», що сидять за столом, передавати один одному склянки і т. д.;

«Замок з піни». У миску наливається вода, додається рідке мило або інший засіб, що дає рясну піну. У воду вставляється коктейльна соломинка, і дитина дме в неї, від чого перед ним виростає велика шапка білої піни, з якої можна грати.

У «зорових» дітей з розладом аутистичного спектру самий чутливий сенсор – це очі. Таким дітям будуть корисні ігри з яскравими дидактичними посібниками для складання або сортування різних фігур, а також інші дидактичні матеріали (включаючи спеціальні комп'ютерні програми), виконані в яскравих кольорах, аплікації, розмальовки, сценки з яскравими пальцевими ляльками і т. д.

«Що шумить?». Вибираються предмети, що видають неголосні звуки – дзвіночки з ніжним дзвоном, обгортковий папір, пакет, тихе брязкальце. Дитина повинна вивчити ці предмети і їх звучання, а потім ви будете відвертатися і «шуміти» ними по черзі, запропонувавши малюку вгадати, який саме предмет зараз звучав;

«Високий – низький». Використовується іграшкове піаніно або металофон. Навчіть дитину поняттям високих і низьких звуків, асоціюючи їх з різними ситуаціями – дощиком (дитина піднімає ручки вгору до хмаринки), «важкими» кроками ведмеда (дитина тупотить, як ведмедик). Потім програвайте звуки, заохочуючи малюка виконувати потрібні рухи ;

«Лікувальна класика». У цю гру грають за допомогою невеликих аудіофрагментів з класичних музичних творів за мотивами казок («Лускунчик», «Черевички», «Спляча красуня» та ін.) І карток з відповідними зображеннями. Описувати вголос картинку під музику, а потім включайте фрагменти і пропонуйте малюкові показати картинку, яка підходить до музики.

«М'ячик, йди». Сядьте на підлогу навпроти малюка і штовхніть до нього м'ячик. Запропонуйте дитині повертати м'яч таким же способом. Коли він навчиться грати в парі, можна буде перейти і до групової гри;

«Відкрий-закрий». Підготуйте кілька невеликих ємностей – коробочок, футлярів, баночок, які закриваються різними способами. Сховайте туди дрібні предмети і попросіть малюка дістати їх. Якщо він не впорається з першого разу – наочно продемонструйте, як потрібно відкривати ємності;

«Вечера для ляльок». Дитина повинна «пригощати» ляльок різними «стравами» власного приготування. Для готування можна використовувати пластилін, кінетичний пісок, глину, пінопласт. Показуйте дитині, як «готувати» ковбасу, хліб, тістечко, кашу і заохочуйте його «готувати» самостійно

Підтримка дітей з порушенням зору під час війни

1. Знайомте дитину із навколишнім середовищем (надавайте описову характеристику, можливість хоча б мінімально обстежувати приміщення).

2. Спілкуйтеся із дитиною, надавайте їй можливість висловлювати переживання, ставтеся до них із повагою, говоріть слова підтримки.

3. Будьте прикладом емоційних проявів, транслуйте спокій, розсудливість, станьте надійною опорою як вербально, так і невербально.

4. Задіюйте дитину до щоденних, підтримуючих життєдіяльність цікавих вправ: грайтеся, читайте, досліджуйте, обговорюйте, плануйте тощо.

5. Підтримуйте тактильний контакт із дитиною, обіймайте її, коли їй страшно, сумно тощо.

Тривале перебування в укриттях, розлука з родичами і друзями та переїзд із рідних місць, втрата звичного середовища, друзів, іграшок – ці та інші чинники можуть спричинити тривогу та стрес у дітей.

Грати краще у тихому місці на віддалі від речей та явищ, які можуть відволікти. Правила гри треба пояснювати зрозуміло й доступно для дітей. Усі вправи відразу робити не обов'язково, спершу можна просто спостерігати за дитиною. Заглиблювати дитину в гру треба поступово, залежно від того, наскільки вона сама нею захоплена. За допомогою таких простих вправ можна допомогти дитині зняти напруження.

1. Квітка та свічка

Вправа для розслаблення та глибокого дихання.

Уявіть, що у вас в одній руці приємно пахне квітка, а в іншій — запалена свічка. Повільно зробіть вдих через ніс й уявіть, що відчуваєте запах квітки. Повільно видихніть через рот, наче задуваєте свічку. Повторіть кілька разів.

2. Лимон

Вправа для зняття м'язового напруження. Уявіть, що у вас у руці лимон. Уявіть, ніби ви підходите до дерева та зриваєте два лимони, по одному в кожену руку. Сильно здавіть лимони, щоби вичавити сік – вичавлюйте, вичавлюйте, вичавлюйте! Киньте лимони на підлогу та розслабте руки. Потім повторюйте, доки соку не набереться на склянку лимонаду. Після останнього натискання та кидка струсіть руки, щоби розслабитися.

3. Лінивий кіт

Вправа для зняття м'язового напруження. Уявіть, що ви лінивий кіт, який щойно прокинувся після приємного довгого сну. Широко позіхніть. Помурчіть, як кіт: “мяу-мяу”. Тепер витягніть руки, ноги та спину – і потягніться повільно, як кіт. Розслабтеся.

4. Пір'їнка і статуя

Вправа для зняття м'язового напруження. Уявіть, що ви пір'їнка, що літає в повітрі приблизно десять секунд. Раптом ви завмираєте й перетворюєтеся на статую. Не рухайтесь! Потім повільно розслабтеся, знову перетворюючись на пір'їнку, що літає в повітрі. Повторіть кілька разів. Переконайтеся, що закінчите пір'їнкою в розслабленому стані.

5. М'яч для зняття стресу

Вправа для зняття м'язового напруження та масажу рук. Зробіть собі м'ячик для зняття стресу. Наприклад, для цього ви можете наповнити повітряні кульки сухим горохом або рисом. Візьміть м'яч у руку, можете взяти два в обидві руки, стисніть м'яч і розслабте руку. Поекспериментуйте зі стисканням м'яча. Знайдіть спосіб, який підходить саме вам, змінійте швидкість стискання, силу та тривалість стискань так, як вам буде подобатися.

6. Черепаха

Вправа для зняття м'язового напруження. Уявіть, що ви черепаха, яка йде на повільну, розслаблену прогулянку. Уявіть, ніби раптово почався дощ. Щільно згорніться в калачик під панциром десь на десять секунд. Уявіть, що знову вийшло сонце, тому можна вилазити з

панцира та продовжити розслаблену прогулянку. Повторіть кілька разів. Переконайтеся, що завершуєте вправу прогулянкою, щоби ваше тіло розслабилось.

7. Вправа «Ритмічне дихання»

Помітивши, що ви починаєте хвилюватися, напружуватися, обурюватися, починайте дихати за таким принципом: вдихаючи, рахуйте до трьох, видихаючи, також рахуйте до трьох. Потім спробуйте зробити видих іще тривалішим: вдихаючи, рахуйте до п'яти, до семи тощо.

8. Вправа «Рахунок»

Потрібно сісти зручніше, скласти руки на колінах, поставити ноги на землю й знайти очима предмет, на якому можна зосередити свою увагу.

1. Почніть рахувати від 10 до 1, на кожному рахунку роблячи вдих і повільний видих. (Видих має бути помітно довше вдиху.)

2. Заплющіть очі. Знову порахуйте від 10 до 1, затримуючи подих на кожному рахунку. Повільно видихайте, уявляючи, як з кожним видихом зменшується й нарешті зникає напруження.

3. Не розплющуючи очі, рахуйте від 10 до 1. Цього разу уявіть, що видихуване вами повітря пофарбоване в теплі пастельні тони. З кожним видихом кольоровий туман стає густішим, перетворюється на хмари.

4. Пливить ласкавими хмарами доти, поки очі не розплющуються самі. Щоб знайти потрібний ритм рахунку, дихайте повільно й спокійно, відгороджуючись від усіляких хвилювань за допомогою уяви. Цей метод дуже добре послаблює стрес. В основу наступних методів психологічної саморегуляції покладено роботу з образами уяви для регуляції емоційного стану людини. Адже свідомо створені образи впливають на організм людини майже так само, як і реальний досвід.

9. Вправа «Іграшка»

Ця техніка знімає напругу м'язів обличчя. Підійде будь-яка улюблена іграшка. Беремо її, сідаємо навпроти свого малюка і говоримо: «Давай пограємо з зайчиком. Зайчик цілує носик, зайчик цілує щічки, зайчик цілує лобик ... ». Ніжно гладьте дитину в цей час, тримаючи перед нею іграшку або погладжуючи самою іграшкою.

10. Вправа «Квіточка прокидається»

Знімаємо емоційну і м'язову напругу. Дитина знаходиться в стані заспокоєння. Дорослий каже: «Сонечко встало, квіточка прокидається (малюк випрямляється і тягне кінчики пальчиків якомога вище), вітерець злегка подув, квіточку до травиці пригнув (дитина притискається до підлоги), вітерець затих зовсім (дитина випрямляється), сонце спатоньки пішло, і заснула квіточка (дитина розслабляється).

11. Вправа «Настрої»

Вчимося приймати і розуміти свої почуття і страхи. Попросіть свою дитину продовжити фразу: «Я люблю, коли ...», «Якщо темно, мені ...», «Коли мами немає поруч, мені ...», «Я злюся, якщо ...», «Якщо мене ображають, ...», «Одного разу мені було ...».

12. Гра «Ти де?» – «Я тут!»

Створити «сейф», куди малюк зможе заховати свої страхи у формі зім'ятих папірців, шишок, клаптиків, малюнків.

13. Гра «Рукостискання».

Діти вітаються за руку, при цьому не відпускаючи її при стисканні, поки не знайдеться нова людина для стискання іншої руки.

14. Зробіть «Ловця снів» – з паличок і кольорових ниток, як павутинку. Можна повісити біля місця, де дитина спить, щоб той «ловив» погані сни і не пускав їх до малюка. Шукаємо ресурси для подолання страхів – ліпимо, малюємо, клеїмо янгола - захисника.

15. Робимо «Штаб».

Навіть якщо ви в бомбосховищі, можна зробити «бункер у бункері» – тільки для дітей. У цьому укритті діти ховаються, розповідають один одному секретки, грають з ліхтариками. А можна там і заховатись цілій родині, обійматись, мріяти.

Вправи, які допоможуть заспокоїти дітей під час обстрілу Техніки «Заземлення»

1-2-3-4-5

Перед початком вправи слід глибоко вдихнути.

1. Зверніть увагу на одну річ, яку ви можете спробувати (візьміть цукерку або згадайте смак останньої страви, яку ви куштували).

2. Зверніть увагу на дві речі, які ви можете понюхати (зверніть увагу на запахи навколо, знайдіть предмет з сильним запахом).

3. Зверніть увагу на три речі, які ви можете почути (звуки схожі на тикання годинника, пташиний спів за вікном або шурхіт паперу).

4. Зверніть увагу на чотири речі, які ви можете відчутися та яких можете торкнутися (торкнутися якогось предмету, взяти до рук, ніби зважити та відчутися тактильно).

5. Зверніть увагу на 5 речей, на які ви можете подивитися або які ви бачите (відображення у дзеркалі, смс на телефоні, букви, малюнки).

Вправа «4 стихії»

Перед початком вправи кожному учаснику слід визначити свій рівень стресу за шкалою від 1 до 10.

Інструкція: Сядьте на стілець, поставте ноги рівно на підлогу, вирівняйте спину, покладіть руки вільно на коліна.

Виконання вправи:

ЗЕМЛЯ. Ноги стоять на підлозі. Відчуйте, як ваші ноги міцно стоять на землі. Зверніть увагу на положення тіла, спини. Дозвольте собі насолодитися почуттям міцності та сили, яке йде від контакту з підлогою.

ВОДА. Слід сконцентруватися на слині у роті. Дитині можна запропонувати уявити свій улюблений смаколик та відчутися, як тече слина. Коли людина знаходиться у панічному стані, в роті пересихає. Виділення слини приводить до розслаблення.

ПОВІТРЯ. Запропонуйте дитині зробити 4 глибоких та повільних вдихи. Повільно наповнюйте повітрям живіт та переміщуйте повітря у груди. Намагайтеся вдихати повільно та випускати повітря з легень до кінця. Покладіть одну руку на живіт, а іншу на груди. Дихайте глибоко та звертайте увагу на те, як підіймається рука на животі під час вдиху та опускається під час видиху. Під час паніки люди часто затримують дихання. Глибокі вдихи надають почуття рівноваги та допомагають заспокоїтися.

ВОГОНЬ. Запропонуйте дитині уявити місце, людину або спогад, які сповнять її приємними почуттями та впевненістю.

Після закінчення вправ, знову оцініть свій рівень стресу від 1 до 10. Чи стало вам краще? Вправу можна повторювати декілька разів на день незалежно від ситуації.

Вправа «Обійми»

Заохочуйте дитину, коли вона притискає до себе домашнього улюбленця або людину, яку любить. Така взаємодія знижує кров'яний тиск і зменшує кількість гормонів стресу.

Вправа «Прогресуюча релаксація м'язів»

Прогресуюча релаксація м'язів – це прекрасний спосіб зняти стрес. Релаксація досягається шляхом напруги й подальшого розслаблення різних груп м'язів тіла.

ОБЛИЧЧЯ – попросіть дитину наморщити ніс і лоб, ніби вона нюхає щось неприємне, а потім розслабити м'язи обличчя. Повторити три рази.

ЩЕЛЕПИ – попросіть дитину щільно стиснути щелепи, ніби вона собака, який висить на кістці, а потім відпустити уявну кістку й повністю розімкнути щелепи. Повторити три рази.

РУКИ ТА ПЛЕЧІ – попросіть дитину витягнути руки перед собою, потім підняти їх над головою й потягнутись якомога вище. Після цього нехай дитина опустить вниз і розслабить руки. Повторити три рази.

КИСТІ РУК – нехай дитина уявить, ніби вона щосили стискає апельсин однією рукою, а потім кидає його на підлогу і розслаблює кисть і руку.

Повторити три рази, а потім виконати вправу іншою рукою.

ЖИВІТ – нехай дитина ляже на спину і всього на мить максимально напружить м'язи живота. Потім нехай розслабить живіт. Повторити три рази, а потім виконати цю ж вправу стоячи.

НОГИ Й СТУПНІ – попросіть дитину стоячи втиснути пальці ніг у підлогу, ніби вона проробляє це з піском на пляжі. Нехай по чергово вдавлює кожен палець у підлогу і розставить їх настільки, щоб відчувати напругу у ногах, а потім розслабиться. Повторити три рази.

Виконуючи ці вправи, попросіть дитину спостерігати, як добре відчувається тіло, коли вона розслабляє кожну його частину. Мета виконання цих вправ полягає в тому, щоб досягти повного розслаблення м'язів тіла.

Попри складні умови воєнного стану, держава, педагоги, психологи, батьки та міжнародні партнери (зокрема UNICEF) продовжують забезпечувати право кожної дитини на освіту. Реалізація індивідуальних програм розвитку, психологічна підтримка, створення безпечного навчального простору — навіть у дистанційному форматі — є важливими складовими допомоги дітям з особливими освітніми потребами.

Війна висвітлила критичну потребу в системних змінах: удосконаленні інклюзивної інфраструктури, розвитку мобільних команд психологічної підтримки, цифрових ресурсів та підготовці педагогів до роботи в умовах травматичного досвіду.

Окрему роль відіграють родина і спільнота: саме вони можуть повернути дитині почуття безпеки, стабільності та любові. Простими діями — дотриманням режиму, створенням ритуалів, спільними іграми та спілкуванням — дорослі допомагають дитині адаптуватися й поступово відновити внутрішню рівновагу.

Таким чином, підтримка дітей з особливими освітніми потребами під час війни є не лише освітнім чи медичним завданням, а насамперед гуманітарною місією — збереження дитинства, гідності та права кожної дитини на розвиток і щасливе майбутнє, попри всі обставини.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 №2145-VIII.
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 №463-IX.
3. Постанова Кабінету Міністрів України № 957 від 21.09.2022 р. «Про забезпечення освітнього процесу в умовах воєнного стану».
4. МОН України. Лист №1/9-563 від 08.09.2022 р. «Щодо організації інклюзивного навчання під час воєнного стану».
5. Національна академія педагогічних наук (НАПН) України 2023. «Психолого-педагогічна підтримка дітей в умовах війни: методичні рекомендації».
6. Безпечний простір, Онлайн-курс EdEra про організацію безпечного психосоціального освітнього простору для вчителів і дітей, <https://study.ed-era.com/uk/courses/course/636>
7. Як говорити з дітьми про війну: поради психологів. Кілька порад щодо того, як підійти до розмови з дитиною про війну. ЮНІСЕФ <https://www.unicef.org/ukraine/stories/how-talk-to-children-about-war>
8. Брошура «Ментальне здоров'я дітей під час війни: поради батькам та опікунам». ЮНІСЕФ. Всеукраїнська програма ментального здоров'я «Ти як?» ініціативи Першої леді Олени Зеленської
9. Практика взаємодії з батьками дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному просторі : метод. посіб./уклад.: О. В. Коган та ін. Лисичанськ: ТОВ «ФОКСПРИНТ», 2021.